

# De berenjacht

De berenjacht is door de eeuwen heen met heroïek omgeven. Net als bij de wolvenjacht en de wilde zwijnenjacht spelen honden een grote rol. Een aantal typen honden – later aparte rassen – wordt speciaal voor de berenjacht ontwikkeld, vooral in noord- en oost-Europa. Europa is ook het continent waartoe dit artikel zich beperkt.

## De prooi

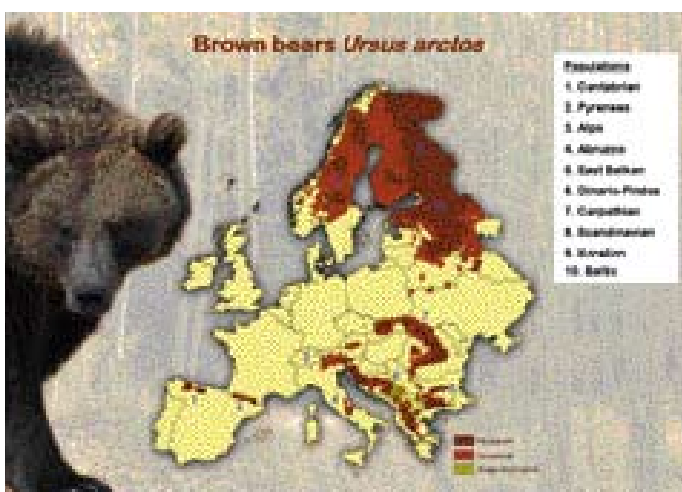
De beer komt wereldwijd voor, in verschillende families en (onder) soorten. In Europa, Azië en Amerika leeft de bruine beer (*Ursus arctos*). In Amerika kennen we drie ondersoorten, de Grizzlybeer, Kodiakbeer en Mexicaanse beer. Andere leden van het berengeslacht (*Ursus*) zijn onder andere de Aziatische zwarte beer, de Amerikaanse zwarte beer en de Ijsbeer. Wij beperken ons hier tot de Europese bruine beer, die nu nog voorkomt in Scandinavië, Oost-Europa (vooral Roemenië), de Baltische Staten, Abruzzan (Italië), oostelijke Balkan, voormalig Joegoslavië, enkele

gebieden in Spanje (Pyreneeën), de Karpaten (Polen, Rusland, Bulgarije) en de Alpen (Oostenrijk, Italië). De bruine beren worden ongeveer 25 jaar oud. In vergelijking met hun lichaam, zijn de ogen en oren heel klein en hun gezichts- en gehoorvermogen is niet groot. Hoewel ze tot de carnivoren – vleeseters – behoren, bestaat hun dieet voornamelijk uit plantaardig voedsel. Echter, een mals schaapje of andere zoogdieren versmaden ze niet en dat is één van de redenen dat er niet alleen jachthonden voor de berenjacht zijn gefokt, maar ook waakhonden om de beren – en andere rovers – op

afstand van het kleinvee te houden. Bruine beren genieten van ongeveer 6 maanden winterrust, maar kennen geen diepe winterslaap. Ondanks hun imposante en machtige uiterlijk, zijn ze niet per definitie agressief, maar een boze, vechtlustige beer is een geduchte tegenstander. Niet alleen vanwege zijn machtige kaken, maar ook dankzij de lengte (150 cm tot 250 cm) en het gewicht (tussen de 70 en 350 kilo). Op topsnelheid loopt een beer 50 kilometer per uur.

## Het waarom van de berenjacht

De beer levert een scala aan waardevolle producten, zeker voor de mens



♦ Het verspreidingsgebied van de bruine beer in Europa.



♦ Beer met jong in Transsylvanië (Roemenië). (Foto: Bird Holidays).



- Romeinse triomfboog voor Constantijn de Grote, Rome. Links: keizer Hadrianus te paard, gereed om de beer met zijn steekwapen te doden.

in vroeger eeuwen. Als eerste de huid (die men niet verkoopt voordat de beer is geschoten...), die niet alleen voor kleding wordt gebruikt, maar later ook wordt verwerkt in attributen bij militaire uniformen. Ook paardenkleden en vloerbedekking in koetsen worden van berenhuiden gemaakt. In de middeleeuwen wordt het vlees van de beer gegeten, vooral als statussymbool en dus door de hoogste klassen. Het vet van de beer gebruikt men, vooral in Amerika, voor lampolie, om mee te koken, het maken van medicijnen en om zich in te smeren tegen kou (indianen). Oude Gotische en Noorse stammen kennen het gebruik om jonge mannen te laten jagen op een beer, gewapend met niets anders dan met een mes. Men ziet dit als een inwijdingsrite.

Berenjacht kenmerkt zich – net als de wolven- en wilde zwijnenjacht – door een zekere grofheid en hardheid. Dat geldt zeker ook voor de typen honden die vanaf de oudheid bij deze jacht worden gebruikt: grote, grove, angstaanjagende honden met korte snuiten en reusachtige kaken. Ook de grote messen, scherpe speren en lange lansen dragen bij aan dat beeld. Na de uitvinding van het

geweer en nadat de diverse typen honden zijn uitgegroeid tot herkenbare (jacht)hondenrassen, worden ook de afbeeldingen wat minder bloederig en gewelddadig. We zijn dan in de twintigste eeuw aangeland, de eeuw waarin in een aantal Europese landen de jacht op de beer wordt verboden.

### Rechtstreekse confrontatie

Afbeeldingen van de berenjacht zijn er genoeg, en daaruit blijkt dat die er niet een is (geweest) van pronkjachten met uitgedoste dames of meutejachten met stijlvolle tradities en volbloed paarden. De jacht op de beer kenmerkt zich door een vaak rechtstreekse confrontatie van de beer met jagers en honden. De keuze van de illustraties bij dit artikel berust vooral op de vraag: spelen honden een rol op de afbeelding? Generaliserend kunnen we zeggen dat de berenjacht vandaag de dag zeer populair is in Rusland, Noord-Amerika, Alaska en Canada. Honden spelen daarin vrijwel geen rol meer, in tegenstelling tot, bijvoorbeeld, Roemenië, Scandinavië en de Baltische Staten. In Europa wordt echter ook voor andere doeleinden op de beer gejaagd: men probeert het dier te verdoven, voorziet het van een zendertje en zo kan de beer gecontroleerd in zijn leefgebied blijven, zonder een gevaar voor de omgeving te vormen.

### Vangwijzen

Behalve de reeds genoemde messen, speren en lansen, zijn ook knuppels (oertijd), (kruis)bogen en jachtzwaarden gebruikt. De boog is tot het begin van de achttiende eeuw een populair jachtwapen, vooral omdat dit wapen niet veel geluid maakt. Na uitvinding van het buskruit komen de musketten in beeld en later de (jacht)geweren. Het lontslot geweer,

in gebruik vanaf het begin van de vijftiende eeuw tot circa 1700, heeft als nadeel dat geur van een smeulende lont door de prooi kan worden geroken: 'lont ruiken.' Overdag ziet het wild een rokende en 's nachts een gloeiende lont. De uitvinding van het meer ingewikkelde radslot geweer betekent een grote verbetering bij de jacht, omdat het wapen in geladen toestand, dus klaar om te vuren, kan worden meegenomen.

In heel Europa maakt men daarnaast gebruik van een berenval en hier en daar ook van vergif. Het gebruik van lokdieren (schapen, geiten) vindt al in de Romeinse tijd plaats.

De spies of speer is tot ver in de negentiende eeuw in gebruik, ook bij de jacht op wilde zwijnen. Een dwarsbalkje of dwars geplaatst ijzeren uitsteeksel, bij het begin van de punt of halverwege de speer, geeft aan hoe diep de jager het wapen in de beer of het zwijn kan steken.

Opsporing (voetafdrukken, geur) en achtervolging (door speurhonden) is, zeker vanaf de vroege middeleeuwen, een succesvolle methode, die nu nog

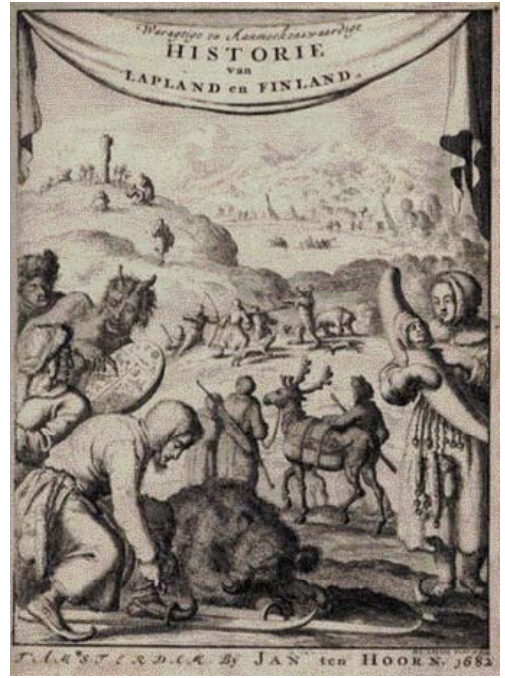


- De achtervolging van een vluchtende beer door jagers te paard en knechten te voet, gewapend met bogen en speren. Het type honden – 7 stuks – wijkt nauwelijks af van degene die worden gebruikt bij de herten- en konijnenjacht. Uit: *Le Livre de Chasse*.





• 'Mastiff met een leren halsband', tekening van de Vlaamse kunstenaar Jan Fyt (1611-1661). Met dit type honden wordt in de vijftiende en zeventiende eeuw op beren gejaagd.



• Saami uit het hoge noorden van Finland (Lapland) op berenjacht. Het mooi opgetuigde rendier dient als hulp bij het transport. (Tekening van Jan ten Hoorn uit: *Historie van Lapland en Finland*, 1682).

wordt toegepast. Wie schaars bewaard op berenjacht gaat, moet niet alleen de lichaamstaal van zijn hond, maar ook die van een beer kennen. Een beer die met opgerichte oren en een hoge kophouding naar de mens toe komt, is eerder nieuwsgierig dan agressief. Een beer die op twee benen staat, hoe indrukwekkend ook, valt in de regel niet aan. Die houding dient vooral om de omgeving te verkennen. Heeft een beer de keuze tussen aanvallen van honden of mensen, kiest hij veelal voor de honden. Beren die onder het eten van, bijvoorbeeld, een kadaver worden gestoord, kunnen in verdediging gaan. Een bedreigde of gewonde beer kan zeer gevaarlijk zijn.

### De hond als berenjager

Molossers en Mastifftypen worden in de oudheid – bijvoorbeeld in Assyrië, Perzië, Griekenland en Rome – gebruikt bij de jacht op groot wild. Men jaagt weliswaar op beren om hen te doden, maar wil daarnaast ook

levende en ongeschonden dieren om hen met gladiatoren in de arena's te laten vechten. Kenmerkend voor deze typen honden zijn de brede bekken, hun instinct om te bijten én vast te houden, hun kracht, uithoudingsvermogen en hun (over)moedige gedrag. Tot ver in de achttiende eeuw blijven deze typen op schilderijen en prenten voorkomen. Rashonden met Molosser en Mastiff kenmerken kennen we nu nog. Bijvoorbeeld de Bordeaux Dog, Mastino Napoletano, Cane Corso, Mastin Español en Bullmastiff. Niet zij, maar hun verre voorouders spelen een rol bij de jacht op groot wild.

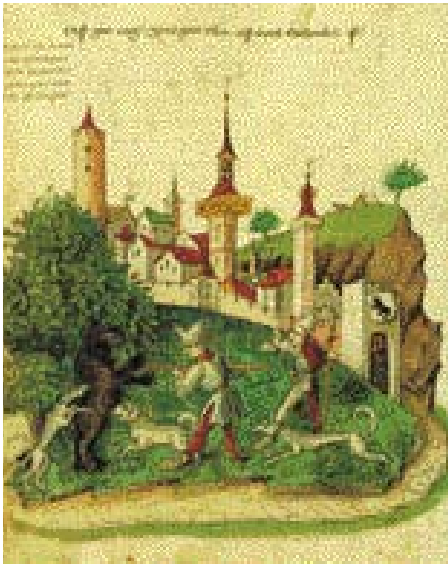
### Berenbijters en Bullebijters

In centraal- en west-Europa komen honden voor die bekend zijn onder de naam Berenbijters of Bullebijters. Er ontwikkelen zich binnen die groep diverse typen, zoals de Brabantse Bullebijter, Nederlandse Bullebijter en de Danziger Berenbijter. Vooral de laatstgenoemde wordt



• Schilderij uit de achttiende eeuw van het type Danziger Berenbijter.

ingezet bij de berenjacht. Ze dienen echter ook voor de 'vechtsport' met een beer of een stier. Uit deze Beren- en Bullebijters ontwikkelen zich in



- *Berner berenjacht (1533) uit de vijftiende eeuwse Tschachtlan Chronik, één van de oudste Zwitserse beeldkronieken. Hier geen Molosser of Mastiff typen, maar honden die een beetje op Windhonden lijken.*

diverse landen verschillende typen, zoals de 'Hätzhund' of 'Sauhund' in midden-Europa. Deze is, op zijn beurt, één van de voorvaders van de Duitse Dog, terwijl de Boxer de Bullebijters tot zijn voorouders mag rekenen. Langzamerhand komen in Europa ook andere typen honden tot ontwikkeling om te assisteren bij de berenjacht. Ze hebben zeer verschillende achtergronden en zijn ooit bij de jacht gebruikt.

### Oudheid

Hoewel er door de heersende klasse in het oude Egypte en Mesopotamië veel op groot wild wordt gejaagd, is het vooral de leeuwenjacht die we in de literatuur en op afbeeldingen terugvinden. Daarbij spelen honden van het Molosser type een rol. In een feeststoet van de Griekse koning Ptolemäus Philadelphos (200 jaar voor Chr.) lopen jagers mee, voorzien van vergulde spiesen en 2400 (!) 'Indische' en 'Hyrcanische' honden. Het publiek krijgt behalve olifanten,

### (RAS)HONDEN DIE MET BEREN EN BERENJACHT TE MAKEN HEBBEN:

**Barsoi** – Oorspronkelijk een jachthond op vossen, wolven en beren.

**Beauceron** – Honden van het type Beauceron zijn in een ver verleden als drijfhond bij de berenjacht gebruikt.

**Bordeaux Dog** – Voorouders zijn oorspronkelijk vecht- en waakhonden, maar ook gebruikt als drijfhond bij de berenjacht in het zuiden van Frankrijk.

**Duitse Dog** – Voorouders (de 'Hätzhund' of 'HatZRüde') worden gebruikt als vecht- en waakhonden, maar ook voor de beren- en wilde zwijnenjacht. (In Roemenië gebeurt dat nog).

**Erdelyi Kopo** – Hongaarse speurhond die door de Hongaarse adel wordt gebruikt bij de jacht op beren, herten, wilde zwijnen, wolven en lynxen.

**Finse Spits** – Vele eeuwen worden er in Finland al honden van het type van de huidige Finse Spits gebruikt bij jacht op alle wild, ook beren en elanden.

**Gascon Santongeois** – Is gebruikt voor de jacht op groot wild.

**Ierse Wolfshond** – In vroeger eeuwen gebruikt voor de jacht op groot wild: herten, wolven en beren.

**Jämthund/Zweedse Elandhond** – Afstammeling van oude, grotere jagende Spittypen. Gebruikt in de grensgebieden van noord-Scandinavië en Rusland bij de jacht op beren en lynxen.

**Karakachan** – Bulgaarse herdershond, van oudsher gebruikt om kudden te beschermen tegen de aanvallen van beren en wolven.

**Karelische Berenhond** – Assisteert bij de eland- en berenjacht en kan een beer in een boom drijven.

**Kuvasz** – Aan het vijftiende eeuwse hof van de Hongaarse koning Matthias leven al honden van het Kuvasz type. Het zijn herdershonden, maar worden in een bepaalde periode ook voor jacht op beren en wilde zwijnen getraind.

**Medelan** – een nu uitgestorven Russisch ras, dat in de negentiende eeuw bij de berenjacht in Rusland wordt gebruikt.

**Noorse Elandhond zwart** – Deze Elandhond wordt in de afgelegen Noorse en Zweedse grensgebieden ingezet bij de eland- en berenjacht. De eerste berichten daarover dateren van 1797.

**Oost-Siberische Laika** – De grootste onder de Russische Laika's, ontwikkeld uit sledehonden en jachthonden uit Arctische gebieden. Later gebruikt voor de jacht, onder andere op de beer.

**Russisch-Europese Laika** – Uit diverse Laika typen ontwikkeld voor de jacht op groot wild, zoals beren, herten, wilde zwijnen, lynxen en wolven, vooral in het Russisch-Finse grensgebied.

**Rafeiro do Alentejo** – Waak- en verdedigingshond en voor jacht op groot wild.

**Rottweiler** – Schwabische ridders gebruiken verre voorouders van dit ras bij de berenjacht. Later ontwikkeld tot herdershond en veedrijver.

**Vizsla** – Men neemt aan dat de voorouders van de Vizsla zijn gebruikt als speurhonden bij het zoeken naar tijdens de jacht gewonde beren.

**Weimaraner** – Grijs honden van het type Weimaraner worden aan het einde van de achttiende eeuw door het groothertogelijk hof van Weimar meegenomen op beren-, wolven-, herten- en zwijnenjacht.

**West-Siberische Laika** – Jaagt in Rusland op pelsdieren en in Scandinavië soms op eland, wild zwijn en beer.

Buiten Europa zijn het onder andere de **Hokkaido**, de **Akita** en de **Black and Tan Coonhound** die een verleden – en heden – als berenjagers hebben.





- Hertog Berthold von Zähringen op de berenjacht. (Een Duitse meester uit circa 1480).

leeuwen, luipaarden en panters, ook één witte berin te zien. De dieren zijn waarschijnlijk bestemd voor een dierentuin.

In de Romeinse tijd is het vooral keizer Hadrianus (118-138 na Chr.) die in de ban van de jacht is. In Klein-Azië sticht hij zelfs een stad met de naam Hadriannutherae ('Hadrianus jachtpartijen'). De keizer jaagt op beren in de bossen van Lucanië en Apulië (Zuid-Italië) en in Rome herinnert een versiering op de triomfboog van Constantijn de Grote aan zo'n keizerlijke berenjacht. De keizer zit te paard, gereed om de

beer met een steekwapen te doden. Jonge Romeinse krijgers die een leeuw, zwijn of beer doden bewijzen daarmee een 'echte man' te zijn.

## Middeleeuwen

Het wettelijk regelen van de jacht gebeurt al in de vroegste historie. Misschien wel het bekendst zijn de 'Leges Barbarorum', vroeg-middeleeuwse wetten van Germaanse volkeren, waarin sprake is van grote honden, die worden gebruikt bij de jacht op beren en oerossen.

Komen de middeleeuwen ter sprake dan wordt het veertiende eeuwse met miniaturen geïllustreerde manuscript *Le Livre de Chasse* van de Fransman Gaston Phoebus vaak als één van de oudste bronnen genoemd. Niet bij de berenjacht, want in het jaar 750 is er al over een berenjacht in Beieren te lezen, in een bericht van bisschop Arbeo in Freising.

Het leven van sommige Karolingische vorsten, zoals Karel de Grote (742?-814), lijkt één grote aaneengesloten jachtpartij te zijn geweest. Keizer Ludwig de Vrome (778-840), Karels zoon, houdt in 826 een spectaculaire hofjacht op een eiland in de Rijn, tussen Mannheim en Ingelheim,

waarbij ook beren worden geschoten. Rond het jaar 1000 komt Adalbert, een zoon van graaf Bero von Lenzburg, tijdens de berenjacht om het leven als hij in gevecht met de beer raakt. Zijn vader laat, ter nagedachtenis, een kerk bouwen. Dat is het begin van de historie van de Zwitserse gemeente Beromünster. Mythe of werkelijkheid? Ook in het middeleeuwse Portugal komt de beer voor. Tijdens een jacht, in 1294, staat de Portugese koning Dinis I plotseling oog in oog met een beer die zich op hem stort en de koning en zijn paard op de grond gooit. De koning heeft de tegenwoordigheid van geest zich op de beer te werpen, steekt hem met een lange dolk in het lichaam en doorboort daarmee het hart.

Hongarije en Polen zijn landen waarin door de middeleeuwse koningen fanatiek op beren wordt gejaagd, ook met dodelijke afloop voor de jagers. De enige zoon van koning Stephan van Hongarije komt in 1031 om bij de berenjacht...

## Dansende beren

Terug naar *Le Livre de Chasse*; daarin vinden we een complete verhandeling over alle aspecten van de toenmalige



- Met de honden op berenjacht. De spies heeft de beer vol getroffen. Let op de honden met de prikbanden om zich tegen de beer te beschermen. (Ets van Augustin Hirschvogel (1503-1553) in het Albertina Museum, Wenen).



- 'Berenjacht', litho van C. Straub naar Frans Snyders (1579-1657), de bekende Vlaamse schilder van jachttafelen. Er zijn twee typen honden: links boven nog een Berenbijter type. De andere honden zijn langer, slanker en hebben spitsere hoofden.



- 'Berenjacht', schilderij van Paul de Vos (1591/5-1678). Een zeer realistisch, nogal wreed schilderij, waarop we elf honden en twee beren tellen. (Musée des Beaux Arts, Caen).



- Berenjacht in Finland. Gevecht van mens tegen beer. (Tekening van Guiseppe Acerbi, 1802).

jacht, waarin Phoebus de beren 'tamelijk gewone dieren' noemt. 'En,' gaat hij door, 'de beer nader beschrijven hoeft niet, want er zullen weinig mensen zijn die nog nooit een beer hebben gezien.'

Phoebus bezit een speciale meute honden, uitsluitend bestemd voor de berenjacht.

In *Le Livre de Chasse* zijn diverse miniaturen over de berenjacht afgebeeld; een prent met dansende beren in een bos, een berenval en – afgebeeld bij dit artikel – de achtervolging van een vluchtende beer. Jagers te paard hebben assistentie van knechten te voet, gewapend met bogen en speren. Het type honden – zeven stuks – op deze afbeelding wijkt nauwelijks af van degene die worden gebruikt bij de hertenjacht; middelgroot en met hangende oren. Zijn dat de honden uit Phoebus' speciale berenmeute? We zouden hier Molosser en Mastiff typen verwachten, maar die zien we vooral op de afbeeldingen van de jacht op wilde zwijnen.

Edward, de tweede hertog van York en tijdgenoot van Phoebus, noemt de berenjacht in zijn geschriften over de jacht niet of nauwelijks. Niet dat de Engelse royals niet van de berenjacht houden, maar zij geven zich al snel over aan Bear Baiting – het gevecht

tussen de beren en de honden – een 'sport' die al in een document van 1050 wordt genoemd.

### Centraal-Europa

Ook in centraal-Europa wordt door laat-middeleeuwse vorsten op beren gejaagd. Keizer Maximiliaan I van het Heilige Roomse Rijk (1459-1519) doet dat graag in de Oostenrijkse Alpen. Als Venetiaanse gezanten in 1501, tijdens de jacht, met hem willen onderhandelen dan moeten ze maar naar de bergen komen. Ze krijgen dan wel een grote herten- en berenjacht aangeboden. In het jachtgebied van deze keizer zijn het hele jaar door beren te vinden en als er één wordt gesignaleerd, dan luidt de keizerlijke order: 'Als een beer wordt opgemerkt, dan moeten meteen de nodige voorbereidingen voor de jacht worden getroffen.' Voorts schrijft Maximiliaan 'dass der Fangstoss dem landesherrlichen Jagdherrn vorbehalten ist.' Onderscheid moet er zijn.

Wilhelm V van Beieren ('der Fromme', 1548-1616) laat in het Beierse Woud maar liefst drie, uitsluitend voor de berenjacht bestemde jachthuizen bouwen. En tijdens een berenjacht bij Fürstenfeldbrück wordt de Beierse keizer Ludwig IV (1287-1347) in

1347 getroffen door een hersenbloeding en sterft. De vorsten van Wittelsbach bouwen in 1590 in Reichenberg (nu Liberec, Tsjechië) ook een jachthuis, van waaruit tot in de zeventiende eeuw berenjachten in het Boheemse Woud worden gehouden.

Landen in Europa waar de jacht op groot wild onlosmakelijk met de volksaard is verbonden, zijn vooral Polen, Hongarije en Roemenië. In Roemenië is, in de middeleeuwen, het doden van een beer een test om de mannelijkheid te bewijzen. Men gebruikt speren om de beer te doden, nadat het dier door honden is opgejaagd en gesteld. Heersers in Transsylvanië, bijvoorbeeld George I Rákóczi (1591-1648), zijn gepassioneerde berenjagers, net als de meeste leden van de Hongaarse adel. In Polen wordt de berenjacht vanaf de zestiende eeuw intensief beoefend. Koning Wladislaus II Jagiello van Polen (ca. 1351-1434) en hertog Witold van Litouwen zijn hartstochtelijke jagers op groot wild, vooral op oerossen en beren, en trekken er samen met grote jachtgezelschappen op uit. Net als elders in Europa, is de berenjacht in Polen voorbehouden aan de adel, maar stroperij vindt op grote schaal plaats. Aan het einde van de Eerste Wereldoorlog zijn





• *Berenjacht in Rusland in de zeventiende eeuw door V. Surikow (circa 1895).*

• *Berenjacht in Litouwen. (Illustratie uit: A.E. Brehm, 'La Vie des Animaux Illustrée', 1869).*

er in Polen nog slechts enkele beren over. Dankzij een beschermingsprogramma zijn ze er nu weer, onder andere in de bergen van de Karpaten, de Tatra en de Biesszczady. Afsluitend kunnen we zeggen dat het jagen op en doden van een beer tot in de late middeleeuwen wordt gezien als een heroïsche daad, een vorst of edelman waardig. En dat deze adellijke lieden jong kunnen zijn, bewijst de dertiende eeuwse Russische prins Vladimir Yuryevich, die meegaat op berenjacht als hij nog maar 13 jaar is.



• *Berenjacht in Polen, 1886. De typen honden zijn herkenbaar en lijken op de Poolse Brakken en Hounds. (Aquarel van Julian Falat, 1853-1929).*

## Zeventiende en achttiende eeuw

Hoe rijk de zeventiende en achttiende eeuw zijn aan geschriften en ook afbeeldingen over de wilde zwijnenjacht, hertenjacht, vossenjacht en de jacht op klein wild, zo zeldzaam is de informatie over de berenjacht. Beren worden in deze tijd al schaars in de landen in west-Europa. Daarentegen ontwikkelt de hertenjacht zich in grote delen van Europa tot een groots schouwspel. Meutejachten en hofjachten, vaak georganiseerd in afgesloten wildparken, zijn circussen, eet- en drankgelagen voor de adel en aristocratie. Deze jachtpartijen ontwaarden soms in 'vechtjachten', bijvoorbeeld tussen beren en honden, die in de parken en tuinen van kastelen plaatsvonden.

In de zestiende en zeventiende eeuw doen zich de eerste uitzonderingen voor waar het gaat om het alleenrecht van de adel op de jacht. In Duitsland, bijvoorbeeld, krijgen grootgrondbezitters en voornamen burgers in een aantal steden ook de mogelijkheid om te jagen. Diverse afbeeldingen uit Duitsland, Polen en Rusland laten vanaf de achttiende eeuw dan ook een ander beeld van de berenjacht zien: groepjes mannen, vaak in eenvoudige, praktische en warme jachtkleding, veelal te voet en slechts gewapend met geweer en stokken. Gevechten tussen een beer en honden zijn populaire onderwerpen voor schilders en tekenaars. Met ware

doodsverachting vallen de honden de beer aan, die zich soms op zijn achterpoten verheft, en de dieren buitelen over elkaar in de vreemdste houdingen, soms met vier poten in de lucht. Hun agressie, roekeloze moed, blikkerende tanden en opengesperde muilen, doen hen soms nog gevaarlijker lijken dan de beer.

## 'Edelnapen' en 'Hundeknechte'

Ondanks de versnipperde informatie over de berenjacht in deze eeuwen, weten we precies hoe landgraaf Albrecht VI van Beieren (1584-1666) in 1615 op berenjacht gaat; hij doet dat in grootse stijl. Zogenaemde 'Vorsuchers' en 'Streifers' gaan weken





- 'Berenjacht', schilderij van de Poolse kunstenaar Juliusz Kossak (1824-1899). De honden lijken op typen als de Poolse Brakken en Hounds.

voor dat de jacht plaatsvindt de wouden in, op zoek naar beren. Zij bereiden ook onderdak en verzorging voor zo'n 100 personen vanuit het hof voor. Ook moet men zorg dragen voor stalling, onderdak en voedsel voor zo'n 50 paarden en 50 honden. De jachtstoet wordt minutieus samengesteld: De 'Oberhofmeister', 'Oberstallmeister', 'Edelknappen', 'Hundeknechte' en zelfs de biechtvader, de wasvrouw en de ziekenzuster gaan mee. Als toppunt van vreugde is

ook Albrechts vrouw, de 'schöne und holdselige Landgräfin', er bij. De jacht is dan nog een 'ritterliches Spiel'. In tegenstelling tot deze jachtpracht staat de jacht op beren in het hoge noorden, bijvoorbeeld bij de Saami in het noorden van Finland. Daar is de berenjacht niet alleen noodzaak om te kunnen overleven in de ijzig koude winters, maar vooral ook een zaak van mannen alleen of mannen in kleine groepjes. Men gebruikt ski's en niet zelden gaan rendieren mee voor het transport of om de slee te trekken. De illustratie uit 1682 is daarvan een mooi voorbeeld. Van de zeventiende tot begin negentiende eeuw laten jagers in midden-Europa zich nog regelmatig vergezellen door hun favoriete 'Bärenbeissers' die meestal per twee op jacht worden meegenomen. Hun taak is om de beer in een hoek te drijven, te stellen en het dier door hun uitvallen en aanvallen zodanig op te hitsen en af te leiden dat de jagers met hun speren of vangmessen kunnen toeslaan. Hoewel de honden in formaat en gewicht veruit de mindere van een beer zijn, winnen zij het gevecht vaak door hun kracht, uithoudingsvermogen, souplesse en onverbidde wil om te winnen.

## Negentiende eeuw tot heden

In de loop van de negentiende eeuw maakt het type 'berenhond' of 'zwijnenhond' langzamerhand plaats voor kleinere honden, type jachthond of speurhond. We zien hen op noord- en oost-Europese afbeeldingen en sommige typen zijn al bijna tot een nu nog bestaand ras te herleiden, zoals Spittstypen, Brakken en Windhondachtigen.

Deze eeuw brengt ons eerst naar Scandinavië. In plaats dat het vee over grote gebieden wordt gedreven, wordt het nu op omheinde stukken grond gehouden. Dat betekent meer voedsel voor beren, wolven en elanden in de bossen. Omdat men in eerste instantie de elandenstand op peil wil houden, is de jacht op beren en wolven in volle gang. Auteurs spreken zelfs van 'een genadeloze vervolging' en herinneren ons er aan dat beren, relatief gezien, gemakkelijker te vangen zijn dan wolven. Zelfs tot in de negentiende eeuw gebruikt men, ook in Scandinavië, nog speren en jachtmessen. Met de arm en hand omwikkeld met dikke lappen, steekt men een aanvallende beer met het mes diep in de keelholte. Ook het vangen met stalen en houten vallen wordt dan nog toegepast.



- Berenjacht in het Poolse woud door een onbekende kunstenaar. Er is zelfs een geestelijke bij en het is goed te zien hoe gevaarlijk de berenjacht te voet is.



- Een prachtig beeld van de berenjacht in 1886. Gezien de kleding, hoogstwaarschijnlijk gesitueerd in Rusland of in een oost-Europees land. We zien geweren, een mes en een spies met het dwarsstukje. Vier honden vallen de beer aan.





- *Berenjacht in Rusland door Ludwig Pietsch (1824-1911). In sneeuwrijke gebieden worden ook ski's gebruikt.*

In Zweden en Noorwegen bestaat nu een 'Berenproject', ter bescherming en regulering. In Noorwegen, waar circa 100 beren leven, vindt men het onbeheerd laten grazen van schapen een natuurlijke gang van zaken en men accepteert dat er af en toe een schaap door een beer wordt verorberd. In Zweden leven zo'n 2500 beren, maar als een paar jaar geleden een elandjager door een beer wordt gedood, laait de discussie over afschieten weer op. In het grensgebied tussen Finland en Rusland, vele jaren verboden terrein voor westerlingen, is al eeuwen sprake van een ideaal leefgebied voor beren.

## Tsaar Alexander II

Terwijl de berenjacht in landen als Frankrijk, Italië en Spanje afneemt en zelfs vrijwel verdwijnt, doet Rusland er nog een schepje bovenop. Het zijn de tsaren en de adel die zich met de berenjacht bezighouden. Tsaar Alexander II (1818-1881) nodigt de Duitse kanselier Otto von Bismarck – Pruisisch gezant in Sint Petersburg – in 1861 uit voor de wekelijkse berenjacht in de winter. Een ooggetuige meldt dat de tsaar op dinsdagavond vertrekt en op woensdag jaagt. Von Bismarck neemt de eervolle uitnodigingen aan, maar als de Franse ambassadeur zich beklagt over deze bevoorrechte positie van Pruisen, houdt de kanselier het voor gezien. Dankzij de aanleg van de spoorlijn Sint Petersburg-Moskou wordt in de negentiende eeuw een immens groot jachtgebied ontsloten en door de komst van meer jagers ontstaat er voor de lokale boeren een nieuwe handel: die in beren. De afnemers zijn het hof, diplomaten en buitenlandse kooplieden. De beroemde Russische schrijver Graaf Leo Tolstoj laat zich in 1858 ook verleiden tot het deelnemen aan

de berenjacht te voet, slechts gewapend met een dubbelloops geweer. Tolstoj staat tot aan zijn middel in de sneeuw als een opgejaagde berin zich op hem werpt. Het eerste schot mist, het tweede treft het dier in de muil. De berin bijt hem diverse malen in het gezicht en maakt zich dan uit de voeten. Een klein litteken is alles wat Tolstoj aan de berenjacht overhoudt.

## Kamchatka

Een ander deel van Rusland, het schiereiland Kamchatka, kent de grootste concentratie bruine beren ter wereld. De eerste Europeanen die er in de achttiende eeuw komen, zijn verbaasd over het gigantische aantal beren, dat eigenlijk geen echte vijanden heeft. De kozakken zijn niet geïnteresseerd en de Itelmen, de oorspronkelijke inwoners, jagen op beperkte schaal. Zij gebruiken vergiftigde pijlen en speciale, natuurlijke berenvallen. Vandaag de dag worden de beren ook bejaagd met honden en geweren of gevangen met gebruik van touwen. Nog in juli 2008 worden op Kamchatka twee Russen in stukken gescheurd en opgegeten door een roedel van ongeveer dertig beren. In



- *De Karelische Berenhond assisteert bij de elanden- en berenjacht en kan een beer in een boom drijven. Dit is een Show Champion uit de kennel Hunting Bear Dog (Denemarken).*



- *Noorse Elandhond zwart. Deze hond wordt in afgelegen Noorse en Zweedse grensgebieden ingezet bij de elanden- en berenjacht. De eerste berichten daarvan dateren van 1797. (Foto: Eva Maria Krämer).*

oktober 2008 berichten de kranten over dorpen in Zuid Rusland – gelegen in een Nationaal Park – die door een groep hongerige Kamchatka beren worden geterroriseerd. De bewoners verlaten alleen overdag – gewapend – hun huizen; de beren vernielen hekken en omheiningen en doen zich te goed aan het vee. Dat een gevangen beer halverwege de negentiende eeuw toch nog iets bijzonders is in centraal-Europa blijkt uit het schilderij van Heinrich Bürkel (1802-1869) dat een romantisch beeld geeft van het resultaat van de laatste succesvolle berenjacht bij Ruhpolding in Beieren (1835). In triomf wordt het dier, geschoten door boswachter Ferdl Klein, op een kar getild en rondgereden; drie grote honden vergezellen de stoet en de inwoners van de dorpen kijken hun ogen uit. In het museum 'Mensch und Natur' in München is deze beer, opgezet, vandaag de dag nog te zien. In de negentiende eeuw is Roemenië het walhalla van de berenjacht. Bij een jachtpartij in Transsylvanië (Roemenië), in 1901, doodt Graaf Geza Szechney 28 beren in drie weken. Koningen uit heel Europa, prinses, maharadja's, schrijvers en beroepsjagers komen in de Karpaten op beren jagen en dat zal tot ver in de twintigste eeuw zo blijven.

### Wodka en honing

Er worden in Europa nu nog steeds berenjachten gehouden. In 2006 bijvoorbeeld schiet men een groot aantal beren in de regio Dalarna en Gävleborg (Zweden) en in Roemenië worden vanaf de jaren zeventig tot heden ongeveer 9000 beren geschoten, hoewel ook het getal van 5000 beren per jaar de ronde doet. Uit de recente geschiedenis weten we hoe communistische autoriteiten beren schieten: vanuit een geheel gesloten schuilplaats, onbereikbaar voor de

beer. Een methode die in de jaren zeventig wordt geperfectioneerd door dictator Nicolae Ceausescu (1918-1989).

Tito, Honecker, Gadaffi, Chroetsjov, Bresnev en prins Bernhard (1976) jagen allemaal in Roemenië op beren, die eerst gedrogeerd zijn en daarna naar het jachtveld worden gedirigeerd. (Volkskrant, 22 april 2003). De hoge gasten wonen in Ceausescu's jachtchalets en jachtkastelen. Toch zijn er nu in Roemenië diverse instanties die zich inzetten voor het behoud van de Karpatische beren. Op de Balkan zijn ook altijd beren geweest; aan het eind van de Tweede Wereldoorlog zijn er nog ongeveer 50 in Bosnië-Herzegovina, maar in 1990 telt men er in dit gebied al weer bijna 2000. Vanwege oorlogshandelingen neemt een aantal beren de wijk naar Slovenië, waar aan het einde van de twintigste eeuw ongeveer 300 beren leven.

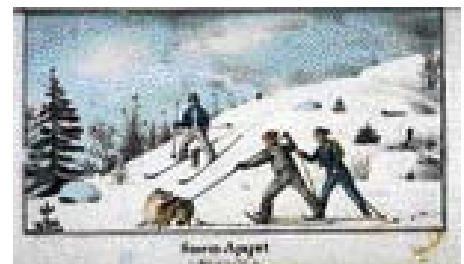
Georganiseerde jachtreizen om beren te schieten, bijvoorbeeld naar Roemenië en Russisch Karelia, behoren tegenwoordig tot de mogelijkheden. Rusland is aantrekkelijk, want het is één van de weinige landen van waaruit men nog jachttrofeeën naar de EU-landen mag meenemen. De Spaanse koning Juan Carlos is in 2006 onderwerp van discussie als hij ervan wordt beschuldigd in Rusland de tamme beer 'Mitrofan' te hebben doodgeschoten. En dat terwijl het jagen op beren in Spanje al vanaf 1973 is verboden. Met wodka en honing zou het dier sloom zijn gemaakt en rechtstreeks uit zijn kooi naar het jachtveld zijn gebracht. Hoewel Juan Carlos een fanatiek jager is, wordt het verhaal door het Spaanse hof niet bevestigd. De Russen zeggen dat de koning niet wist dat het om een tamme, gedrogeerde beer ging. Een mooi voorbeeld van beren-jagerslatijn... <



- De Karakachan is in Bulgarije hét ras dat wordt gebruikt om beren en wolven die de kudde aanvallen te verjagen. (Fotograaf onbekend).



- Schilderij van Heinrich Bürkel (1802-1869) met de laatste geschoten beer in Beieren (1835). De jager, Ferdl Klein, is op de schouders genomen en drie grote honden lopen met de kar mee.



- Berenjacht in Finland, negentiende eeuw. De jagers staan op ski's en worden vergezeld door een hond van het Spits type.

### INFORMATIE

Plannen om met de hond op de berenjacht te gaan? Lees dan eerst: [http://www.naturvardsverket.se/upload/04\\_arbete\\_med\\_naturvard/jakt/jaktregistret/Björnmöten\\_tysk%20slutlig.pdf](http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/jakt/jaktregistret/Björnmöten_tysk%20slutlig.pdf)